1.12 Pravděpodobnostní algoritmy

1.12.1 Randomizovaný Turingův stroj. RTM je, zhruba řečeno, Turingův stroj M se dvěma nebo více páskami, kde první páska má stejnou roli jako u deterministického Turingova stroje, ale druhá páska obsahuje náhodnou posloupnost 0 a 1, tj. na každém políčku se 0 objeví s pravděpodobností $\frac{1}{2}$ a 1 také s pravděpodobností $\frac{1}{2}$.

Na začátku práce:

- stroj M se nachází v počátečním stavu q_0;
- první páska obsahuje vstupní slovo w, zbytek pásky pak blanky B;
- druhá páska obsahuje náhodnou posloupnost 0 a 1;
- případné další pásky obsahují B;
- všechny hlavy jsou nastaveny na prvním políčku dané pásky.

Na základě stavu q, ve kterém se stroj M nachází, a na základě obsahu políček, které jednotlivé hlavy čtou, přechodová funkce δ určuje, zda se M zastaví nebo přejde do nového stavu p, přepíše obsah první pásky (**nikoli ale obsah druhé pásky**) a hlavy posune doprava, doleva nebo zůstanou stát (posuny hlav jsou nezávislé).

Formálně, je-li M ve stavu q, hlava na první pásce čte symbol X, na druhé pásce je číslo a a

$$\delta(q, X, a) = (p, Y, D_1, D_2), \quad q, p \in Q, a \in \{0, 1\}, X, Y \in \Gamma, D_1, D_2 \in \{L, R, S\},$$

pak M se přesune do stavu p, na první pásku napíše Y a i-tá hlava se posune doprava pro $D_i = R$, doleva pro $D_i = L$ nebo zůstane na místě pro $D_i = S$.

Jestliže $\delta(q, X, a)$ není definováno, M se zastaví.

M se úspěšně zastaví právě tehdy, když se přesune do koncového (přijímacího) stavu q_f.

1.12.2 Poznámka. Rozdíl mezi RTM a obyčejným TM je v roli druhé pásky. Dvoupáskový TM může přepisovat i obsah druhé pásky a to je v případě RTM zakázáno. Navíc při dvou bězích RTM může být průběh práce RTM různý (záleží na náhodně vygenerovaném obsahu druhé pásky). To se u vícepáskového deterministického TM stát nemůže.

Může se zdát, že tento model je nerealistický — nemůžeme před začátkem práce naplnit nekonečnou pásku. Toto je ale „realizováno“ tak, že v okamžiku, kdy druhá hlava čte dosud nenavštívené políčko druhé pásky, náhodně se vygeneruje 0 nebo 1 každé s pravděpodobností $\frac{1}{2}$ a tento symbol už se nikdy během jednoho průběhu práce TM nezmění.

1.12.3 Příklad. Je dán RTM M, kde $Q = \{q_0, q_1, q_2, q_3, q_f\}$, $\Gamma = \{0, 1, B\}$ a přechodová funkce δ je definována:

$$\begin{aligned}
\delta(q_0, 0, 0) &= (q_1, 0, R, S), & \delta(q_0, 1, 0) &= (q_2, 1, R, S),\\
\delta(q_1, 0, 0) &= (q_1, 0, R, S), & \delta(q_1, B, 0) &= (q_f, B, S, S),\\
\delta(q_2, 1, 0) &= (q_2, 1, R, S), & \delta(q_2, B, 0) &= (q_f, B, S, S),\\
\delta(q_0, a, 1) &= (q_3, a, S, R), & \delta(q_3, a, a) &= (q_3, a, R, R),\\
\delta(q_3, B, a) &= (q_f, B, S, S), & &\text{pro } a \in \{0, 1\}.
\end{aligned}$$

Předpokládejme, že na vstupu má RTM M slovo w, pak:

- Jestliže první symbol druhé pásky je 0 (tj. náhodně jsme vygenerovali 0), M zkontroluje, zda $w = 0^n$ nebo $w = 1^n$ pro nějaké $n > 0$.

- Jestliže první symbol druhé pásky je 1 (tj. náhodně jsme vygenerovali 1), hlava na druhé pásce se posune doprava a M zkontroluje, zda se obsah druhé pásky od druhého políčka shoduje se vstupem w.

Nenastane-li ani jeden z předchozích případů, M se neúspěšně zastaví.

V případě RTM je třeba spočítat pravděpodobnost s jakou se M pro dané vstupní slovo w úspěšně zastaví, tj. zastaví v „přijímacím“ stavu q_f. V našem příkladě je odpověď tato:

- Jestliže w je prázdné slovo, M se v q_f nikdy nezastaví (tj. pro žádný náhodný obsah druhé pásky).

- Jestliže $w = 0^n$ nebo $w = 1^n$ pro $n > 0$, M se zastaví v q_f s pravděpodobností

$$\frac{1}{2} + \frac{1}{2}\left(\frac{1}{2}\right)^n = \frac{1}{2} + 2^{-(n+1)}.$$

- Jestliže w je jiného tvaru, tj. obsahuje jak 0, tak 1, pak pravděpodbnost, že se M zastaví v q_f je

$$\frac{1}{2}\left(\frac{1}{2}\right)^{|w|} = 2^{-(|w|+1)}.$$

1.12.4 Třída $\mathcal{RP}$. Jazyk L patří do třídy $\mathcal{RP}$ právě tehdy, když existuje RTM M takový, že:

1. Jestliže $w \notin L$, stroj M se ve stavu q_f zastaví s pravděpodobností 0.

2. Jestliže $w \in L$, stroj M se ve stavu q_f zastaví s pravděpodobností, která je alespoň rovna $\frac{1}{2}$.

3. Existuje polynom $p(n)$ takový, že každý běh M (tj. pro jakýkoli obsah druhé pásky) trvá maximálně $p(n)$ kroků, kde n je délka vstupního slova.

Millerův test prvočíselnosti je příklad algoritmu, který splňuje všechny tři podmínky (utvoříme-li k němu odpovídající RTM) a proto jazyk L, který se skládá ze všech složených čísel, patří do třídy $\mathcal{RP}$.

1.12.5 Turingův stroj typu Monte-Carlo. RTM splňující podmínky 1 a 2 z předchozí definice 1.12.4, se nazývá TM typu *Monte-Carlo*.

Uvědomte si, že RTM typu Monte-Carlo obecně nemusí pracovat v polynomiálním čase.

1.12.6 Příklad. Jazyk L se skládá ze všech slov odpovídajících těm neorientovaným grafům, které obsahují trojúhleník (tj. úplný graf na třech vrcholech) jako podgraf.

Náš algoritmus v jednom kroku náhodně vybere jednu hranu, označme ji $\{x, y\}$, náhodně vybere jiný vrchol z a zkontroluje, zda podgraf indukovaný $\{x, y, z\}$ je úplný. Jestliže ano, úspěšně skončí, jestliže ne, opakuje postup znovu (tj. opět vybere hranu a k ní jeden vrchol a provede kontrolu). Výběr hrany, vrcholu a kontrolu provádí k-krát. Jestliže ani po k-tém opakování nenajde trojúhelník, neúspěšně skončí. Jedná se o algoritmus typu Monte-Carlo? A pro jaké k?

1.12.7 Po k výběrech a testech platí:

- Jestliže graf neobsahuje trojúhelnik, algoritmus se úspěšně zastaví s pravděpodobností 0.
- Jestliže graf obsahuje trojúhelnik, algoritmus se úspěšně zastaví s pravděpodobností
$$1 - \left(1 - \frac{3}{m(n-2)}\right)^k.$$
kde n je počet vrcholů grafu a m je počet hran.
- Jeden běh algoritmu trvá $\mathcal{O}(k\,n\,m)$.

Abychom dostali algoritmus typu Monte-Carlo, musí být $k \geq \frac{m(n-2)}{3}$.

1.12.8 Tvrzení. Je dán jazyk $L \in \mathcal{RP}$, pak pro každou kladnou konstantu $0 < c < \frac{1}{2}$ je možné sestrojit RTM M (algoritmus) s polynomiální složitostí a takový, že:

1. Jestliže $w \notin L$, stroj M se úspěšně zastaví (tj. zastavi se ve stavu q_f) pravděpodobností 0.
2. Jestliže $w \in L$, stroj M se úspěšně zastaví (tj. zastaví se ve stavu q_f) s pravděpodobností aspoň $1 - c$.

1.12.9 Třída $\mathcal{ZPP}$. Jazyk L patří do třídy $\mathcal{ZPP}$ právě tehdy, když existuje RTM M takový, že:

1. Jestliže $w \notin L$, stroj M se úspěšně zastaví (tj. zastaví se ve stavu q_f) s pravděpodobností 0.
2. Jestliže $w \in L$, stroj M se úspěšně zastaví (tj. zastaví se ve stavu q_f) s pravděpodobností 1.
3. Střední hodnota počtu kroků M v jednom běhu je $p(n)$, kde $p(n)$ je polynom a n je délka vstupního slova.

To znamená: M neudělá chybu, ale nezaručujeme vždy polynomiální počet kroků při jednom běhu, pouze střední hodnota počtu kroků je polynomiální.

1.12.10 Turingův stroj typu Las-Vegas. RTM splňující podmínky z předchozí definice 1.12.9, se nazývá typu *Las-Vegas*.

1.12.11 Tvrzení. Jestliže jazyk L patří do třídy $\mathcal{ZPP}$, pak i jeho doplněk $\overline{L}$ patří do třídy $\mathcal{ZPP}$.

Stejný RTM M typu Las-Vegas slouží k přijetí jak jazyka L, tak i jeho doplňku $\overline{L}$; stačí koncové (přijímající) stavy RTM M prohlásit za nekoncové a z všech nekoncových stavů M udělat koncové.

1.12.12 Poznámka. Pro jazyky ze třidy $\mathcal{RP}$ se tvrzení obdobné 1.12.11 neumí dokázat. To motivuje následující třídu jazyků.

1.12.13 Třída co-$\mathcal{RP}$. Jayzk L patří do třídy co-$\mathcal{RP}$ právě tehdy, když jeho doplněk $\overline{L}$ patří do třídy $\mathcal{RP}$.

1.12.14 Věta.

$$\mathcal{ZPP} = \mathcal{RP} \cap \text{ co-}\mathcal{RP}.$$

Nástin důkazu. Ukážeme nejprve $\mathcal{RP} \cap \text{ co-}\mathcal{RP} \subseteq \mathcal{ZPP}$.

Předpokládejme, že jazyk L leží v obou třídách $\mathcal{RP}$ i co-$\mathcal{RP}$. Existují proto dva RTM M_1 a M_2 typu Monte Carlo pracující v polynomiálním čase a takové, že

M_1 — přijímá jazyk L;

M_2 — přijímá jazyk $\overline{L}$.

Označme $p(n)$ ten větší z polynomů, které určují počet kroků M_1 a M_2. Setrojíme RTM M typu Las-Vegas, který přijímá L takto: Pro dané vstupní slovo w

1. M nechá pracovat M_1 po dobu $p(n)$ kroků. Jestliže M_1 přijme, M skončí a také přijme.
2. M nechá pracovat M_2 po dobu $p(n)$ kroků. Jestliže M_2 přijme, M skončí a nepřijme.
3. Jestliže M neskončí ani v kroku 1 ani v kroku 2, M pokračuje krokem 1.

Dá se dokázat, že RTM M je typu Las-Vegas.

Nyní ukážeme, že $\mathcal{ZPP} \subseteq \mathcal{RP} \cap \text{ co-}\mathcal{RP}$.

Předpokládejme, že jazyk L leží ve třídě $\mathcal{ZPP}$, existuje tedy RTM M_1 typu Las-Vegas, který přijímá jazyk L. Označme $p(n)$ polynom, který udává střední hodnotu počtu kroků RTM M_1 pro vstupní slovo délky n. Vytvoříme RTM M typu Monte Carlo pracující polynomiálně dlouho a přijímající jazyk L.

M nechá na vstupu w pracovat RTM M_1 po dobu $2p(n)$. Jestliže M_1 úspěšně skončí, M úspěšně skončí; ve všech ostatních případech RTM M skončí neúspěšně.

Dá se dokázat, že M splňuje všechny podmínky pro RTM typu Monte Carlo. Protože pracuje v čase $2p(n)$, jedná se o polynomiální RTM typu Monte Carlo. Proto je jazyk L ve třídě $\mathcal{RP}$.

Protože třída $\mathcal{ZPP}$ je uzavřena na doplňky, je každý jazyk ze třídy $\mathcal{ZPP}$ také ve třídě co-$\mathcal{RP}$.

1.12.15 Věta. Platí

$$\mathcal{P} \subseteq \mathcal{ZPP}, \quad \mathcal{RP} \subseteq \mathcal{NP}, \quad \text{co-}\mathcal{RP} \subseteq \text{co-}\mathcal{NP}.$$

První inkluze je zřejmá, každý polynomiální Turingův stroj můžeme považovat za randomizovaný Turingův stroj typu Las-Vegas.

Druhá inkluze je složitější. Její důkaz spočívá v tom, že pro daný polynomiální RTM M typu Monte Carlo pracující v polynomiálním čase zkonstruujeme nedeterministický Turingův stroj, který přijímá stejný jazyk jako M.

Třetí inkluze jednoduše vyplývá z definic tříd co-$\mathcal{RP}$, co-$\mathcal{NP}$ a z druhé inkluze.